

EGZISZTENCIÁLIS MÚLT ÉS A-KVANTIFIKÁCIÓ A MAGYARBAN*

SZILÁRD BALÁZS

1. Bevezetés

Jelen elemzés olyan szerkezetekkel foglalkozik, melyekben egy mondaton belül együttáll egyrészt egy igei prefixum (szláv nyelvek) vagy igeikötő (magyar), másrészt egy nem specifikus interpretációjú főnévi csoport.

A főnévi csoportok nem specifikus olvasata két halmaz metszetének a számosságára utal anélkül, hogy az adott metszethalmaz elemeit egy kontextuálisan ismert halmazból vett elemekkel azonosítaná. A nem specifikus olvasat jelenségét egyértelműen illusztrálhatjuk az ún. *nem-specifikussági követelmény*-t (definiteness effect, Szabolcsi 1986) mutató magyar igeikötő nélküli igékkel, melyek mellett a belső argumentum mindig nem specifikus olvasatú. (*Belső argumentum*-nak nevezzük a tranzitív igék tárgyi, illetve az unakkuzatív intranzitív igék alanyi argumentumait.) A nem-specifikussági követelményt mutató igék belső argumentumai új diskurzusreferenseket vezetnek be. Így az (1) alatti mondat – vö. Bende-Farkas (2001) – annyit fejez ki, hogy a János által talált dolgok halmazának, valamint a macskák halmazának a metszete tartalmaz egy elemet, de ugyanakkor a mondat nem kívánja meg azt, hogy az adott főnév (*egy macska*) referensét egy már korábban ismert specifikus macskahalmaz elemének tekintsük.

(1) Jani talált egy macskát.

Ugyanakkor a magyarban az igeikötős igék tendenciaszerűen specifikus interpretációt kényszerítenek a gyenge determinánsos belső argumentumokra. Ezt az ún. *specifikussági követelmény*-t (specificity effect, É. Kiss 1995) illusztrálja a (2) mondat, amelyben az *egy macska* főnévi csoport a preferált olvasat értelmében megkíván egy bizonyos diskurzuselőzményt:

---

*Köszönetemet szeretném kifejezni az ismeretlen lektornak, valamint Maleczki Mártának, Bibok Károlynak és Kenesei Istvánnak a tanácsaikért, kritikai észrevételeikért, a cikk létrejöttében való támogatásukért. Nem rajtuk múlt, ha a szövegben hibák maradtak, melyekért a felelősség kizárólag engem terhel.

elveszett macskák egy ismert halmazát, amelynek elemei közül egyet a mondat által leírt esemény során megtaláltak. A *specifikus interpretációjú főnévi csoport* fogalmát a Bende-Farkas (2001) által definiált módon használom: az ilyen főnevek referense (i) vagy azonosíthatók egy a diskurzusba korábban már bevezetett halmaz elemeivel, vagy pedig (ii) „létrehozás/létrejövés”-események esetén tekinthetők valamely a diskurzusban korábban már megemlített terv (részleges) vagy teljes megvalósulásainak.

(2) Jani megtalált egy macskát.¹

A magyar igekötős igék által tendenciaszerűen kiváltott specifikussági követelmény, illetve a nem specifikus olvasatú főnevek disztribúciója szempontjából váratlannak tűnik a pusztai főnévi tárgyak megjelenése egyes igekötős igék mellett az ún. egzisztenciális múlt olvasatban.² Az egzisztenciális múlt olvasatú mondatok azt fejezik ki, hogy egy bizonyos eseménytípusnak a múltban volt már legalább egy előfordulása. Formailag gyakran egy pusztai főnévi belső argumentum jelenléte jellemzi őket. Ha figyelembe vesszük azt a két tényt, hogy (i) a magyar pusztai főnevek kötelezően nem specifikus olvasatúak, illetve hogy (ii) az igekötők gyakran specifikus interpretációt kényszerítenek rá a belső argumentumra, akkor elvárásaink szerint igekötő nem jelenhetne meg pusztai főnévi belső argumentummal egy mondatban. Márpedig azt tapasztaljuk, hogy a magyar egzisztenciális múlt szerkezetben még a legtisztábban perfektiváló szerepűnek tekintett *meg* igekötő is előfordulhat esetenként (vö. 3–4). Az irányjelentésüket megőrzött igekötők előfordulása pedig lényegében szabadnak tekinthető ebben a szerkezetben (vö. 5–6). (Továbbá árnyalja a képet, hogy számos ige esetében az egzisztenciális múlt olvasatú mondat csak az ige igekötő nélkül variánsával grammatikus, vö. 7–8.)

---

¹ A *megtalál* igekötős ige ugyanakkor nem kívánja meg azt, hogy a cselekvés alanya szándékos keresés után (tehát már előzetesen tudva a macskáról) találja meg az állatot (vö. *Reggel elveszték Mari macskáit. Egy járókelő véletlenül megtalált egyet közülük. Akkor derült ki, hogy a Marié, amikor megmutatta a szomszédoknak.*). Tehát elégséges feltétel egy megfelelő diskurzuselőzmény megléte.

² Diesing (1992) azt írja az (angol) pusztai főnevekről, hogy azok szűk hatókörűek minden más főnévhez és operátorhoz képest, és ezért nem specifikus (az ő terminusával élve gyenge határozatlan) főneveknek tekinthetők. Jelen cikkben a pusztai főnevek vizsgálatát a tárgyi pozícióban megjelenő elemekre korlátozom.

- (3) Töltöttem már meg üvegeket a kútnál (máskor is).
- (4) Peti írt már meg regényt időre (máskor is).
- (5) Peti vitt már ki székeket a kertbe (máskor is).
- (6) Peti rakott már fel dobozokat a szekrény tetejére (máskor is).
- (7) Peti írt már (*meg) regényt máskor is.
- (8) Peti ivott már (*meg) bort máskor is.

A magyar nyelv szempontjából tehát felmerül az a kérdés, hogy az egzisztenciális múlt szerkezetben milyen tényezők irányítják az igekötők megjelenhetőségét pusztá főnévi tárgyi argumentum jelenlétében.³ Ezt a kérdést együtt tárgyalom egy olyan problémával, mely egyes szláv nyelvi adatok kapcsán merült fel Hana Filip alább ismertetendő munkáiban.

A Hana Filip által vizsgált szláv nyelvek – például a cseh – nem rendelkeznek a magyarhoz hasonlítható határozott, illetve határozatlan névelőkkel, ezért esetükben formailag pusztá főnevek nyerhetnek referenciális és specifikus interpretációt. Hana Filip több tanulmánya (1996, 1997, 2005a, 2005b) foglalkozik azzal a jelenséggel, hogy a névelőtlen szláv nyelvekben egyes igei prefixumok mellett valamely pusztá főnévi argumentum kötelezően nem specifikus olvasatot nyer (vö. 10, szemben a 9-cel). (Filip az idézett műveiben a *gyenge határozatlan olvasat* ~ weak indefinite interpretation, illetve a *nem specifikus határozatlan olvasat* ~ non-specific indefinite interpretation terminusokat használja a *nem specifikus olvasat* helyett.)

- (9) Vy_{PRT}.pil vi'no_{PUSZTA FŐNÉV-SG}. cseh
'Megitta a bort' / 'He drank up (all) the wine.'
- (10) Na_{PRT}.pil se_{REFL} kávy_{PUSZTA FŐNÉV-SG}. cseh
'Ivott (valamennyi) kávé.' / 'He drank some coffee.'

Filip elemzése támaszkodik az *inkrementális téma* jellegű főnévi argumentum fogalmára. Jelen cikkben – ha külön nem jelzem – a Krifka (1998) által használt két inkrementalitás-definíció (vö. gyenge és erős) közül a *gyenge inkrementalitás* fogalmat használom, amely az esetek egy tágabb körét határozza meg (vö. a 11. alatti definíció).

---

³ Egzisztenciális múlt szerkezet például mozgásesemények esetén képezhető pusztá főnévi tárgy nélkül is (vö. *Jani ment már fel a lépcsőn sötétben*).

- (11) Gyenge inkrementalitás: ha egy főnévi argumentum (gyengén) inkrementális téma jellegű, akkor amennyiben Θ tematikus szerep áll fenn a főnév által denotált x objektum és az ige által denotált e esemény között, akkor ugyanaz a Θ tematikus szerep fennáll x minden egyes y valódi része, illetve e valamely e' részeseménye között.

Filip elemzését alább részletesen is ismertetem. Az általa javasolt megközelítés röviden a következő módon foglalható össze. Bár igaza van például Krifkának (1992) abban, hogy a csehben vagy az oroszban a prefixált igeik tendenciaszerűen referenciális és specifikus határozott olvasatot kényszerítenek az inkrementális téma jellegű (puszta) főnévi argumentumra, ez nincs mindig így. Egyes igei prefixumok mellett az inkrementális téma jellegű argumentumok nem specifikus interpretációt nyernek, melyek ezáltal hasonlóan viselkednek az ún. inkorporált főnevekhez. Ezeket a prefixumokat Filip ún. A-kvantorokként elemzi (l. alább), feltételezve, hogy azok kvantifikációt vezetnek be az inkrementális téma jellegű főnév változója és az eseményváltozó – illetve ha nincs inkrementális téma a mondatban, akkor csak az eseményváltozó – fölé anélkül, hogy bevezetnének egy szükségszerű végpontot (necessary end). Továbbá Filip (2005b) megfogalmazza azt az állítást, hogy a szláv nyelvekben az igei prefixumok két köre különíthető el: egyes prefixumok azt jelzik, hogy valamely főnév az igével az ún. szaturatív mód révén kombinálódik (a főnév referenciális és specifikus interpretációjú), míg más prefixumok (az A-kvantifikációsak) azt jelzik, hogy egy főnév az igével az ún. nem-szaturatív módon kombinálódik (nem specifikus interpretációjú főnév). Ez a nem-szaturatív mód pedig Filip (2005b) véleménye szerint hasonló hatásokkal rendelkezik, mint a Farkas – de Swart (2003) által a magyar puszta főnevek igével történő kombinálódásának leírására alkalmazott ún. *unifikáció* (unification) mechanizmus. (Farkas – de Swart 2003 különbséget tesznek a predikatív kifejezések argumentumszerkezetében szereplő tematikus szerepek, illetve a diskurzusreferensek között. Feltételezik, hogy egy főnévi összetevő képes lehet lekötni az ige egyik tematikus

szerephelyét anélkül, hogy bevezetne diskurzusreferenst: ez az unifikáció mód lényege.⁴⁾

A szláv nyelvek szempontjából tehát Filip azt a kérdést elemzi hivatkozott munkáiban, hogy milyen mechanizmus irányítja azt a jelenséget, hogy egyes formailag perfektív prefixált igék mellett egyes formailag pusztá főnévi argumentumok kötelezően nem specifikus olvasatot nyerne. És ebben az elemzésben arra a konklúzióra jut, hogy egy olyan mechanizmust tételez fel a jelenség hátterében, melyet hasonlónak tekint a Farkas–de Swart (2003) által a magyar pusztá főnevek elemzésében használt unifikáció összetételi módhoz.

A jelen cikkben vizsgált fő kérdés tehát a következő: *elemezhető-e a magyar egzisztenciális múlt szerkezet A-kvantifikációként?* – különösen ha tekintetbe vesszük az alábbi tényeket: (i) az egzisztenciális múlt események fölötti kvantifikációt fejez ki, és Filip szerint az általa elemzett szláv A-kvantifikációs szerkezet is megenged ilyen eseteket (bár olyan eseteket is, ahol egy főnévi változó fölötti kvantifikáció is történik), (ii) a magyar egzisztenciális múlt gyakori megjelenési formája egy pusztá főnevet tartalmazó mondat, és Filip párhuzamba állítja saját A-kvantifikációs példáit a magyar pusztá főnevek elemzésében Farkas–de Swart (2003) által alkalmazott unifikáció mechanizmussal, (iii) a magyar egzisztenciális múlt mondatok sok esetben tartalmazhatnak igekötőt (bár ez nem általános).

2. A magyar nyelvi adatok

Mint arra már sokan rámutattak, a magyarban az igekötők és a pusztá főnévi tárgyak szintaktikai disztribúciója lényegében azonos (vö. É. Kiss 2003; Kiefer 1990–91). Így nem fókuszos mondatokban mindkét elem elfog-

---

⁴ Farkas–de Swart (2003) elemzésüket a preverbális helyzetű egyes számú magyar pusztá főnevekre dolgozták ki (vö. *Peti újságot olvas*). Sőt véleményük szerint posztverbális helyzetben csak többes számú pusztá főnevek állhatnak, amelyek ráadásul nem is unifikáció révén kombinálódna az igével, hanem a determinánssal ellátott főnevekhez hasonlóan példányosítás (instantiation) révén (amit az tesz lehetővé, hogy a többes szám jele bevezet egy preszupponált diskurzusreferenst, ami akkommodálható). Ez utóbbi megfigyelést azonban olyan példák alapján tették, amelyek biztosan nem egzisztenciális múlt olvasatúak: vö. *Benéztem az ablakon és láttam egy asztalnál {#szépen felöltözött gyereket, amint kakaót ivott / ✓szépen felöltözött gyerekeket, amint kakaót ittak}*. Mivel az egzisztenciális múlt olvasatnak eseménytípusok korábbi előfordulását kifejező elemzése elfogadott a szakirodalomban (vö. É. Kiss 1992; Kiefer 1992, 2006), így feltételezem, hogy például a *Peti írt már regényt máskor is* mondatban ugyanúgy az unifikációs kombinálódási mód figyelhető meg, mint a *Peti éppen regényt ír* mondatban.

lalhatja az igét közvetlenül megelőző pozíciót, valamint mindkét elem állhat az ige mögött is.⁵ Az igekötők és a pusztá főnevek – álljanak akár az ige előtt vagy mögött – fontos szerepet játszanak a mondat aspektuális kompozíciójában, azonban a szintaktikai disztribúció hasonlósága csak részleges jelentésbeli párhuzammal párosul. Az igekötők és pusztá főnevek szerepeit a (12–20) mondatok illusztrálják. Az alsó indexekben használt annotációk a következők: V (ige), PRT (partikula ~ igekötő), PN (pusztá főnév).

(12) Jani ment _V már fel _{PRT} a dombra (máskor is).	EGZ
(13) Jani írt _V már regényt _{PN} (máskor is).	EGZ
(14) Jani (éppen) ment _V fel _{PRT} a dombra, amikor találkoztam vele.	PROGR
(15) ?Jani (éppen) írt _V regényt _{PN} , amikor bementem a szobába.	PROGR
(16) Jani fel _{PRT} .ment _V a dombra.	PERF
(17) Jani levelet _{PN} írt _V {2-től 4-ig / amikor ...}.	IMP/PROGR
(18) A: Mit csinált Jani, amikor találkoztál vele? B: Faleveleket _{PN} söpört _V össze _{PRT} .	IMP / PROGR
(19) Tavalý állítottak _V már fel _{PRT} szobrokat _{PN} a parkban.	EGZ
(20) A: Mit sikerült intézned, teljesítened tegnap? B: ?Össze _{PRT} .söpörtem _V faleveleket _{PN} , el _{PRT} .adtam _V újságokat _{PN} ...	EGZ

Posztverbális igekötő, illetve pusztá főnév egyaránt jelezhet egzisztenciális befejezett olvasatot (EGZ, vö. 12. és 13.). Az egzisztenciális múlt olvasat azt fejezi ki, hogy egy bizonyos eseménytípusnak a múltban volt már legalább egy előfordulása. Továbbá az ige mögött álló igekötő utalhat progresszív olvasatra is, míg az itt álló pusztá főnév nem (PROGR, vö. 14. és 15.).⁶ A posztverbális pusztá főneves szerkezet is rendelkezhet egy másik olvasattal is, melyet a szakirodalomban *létesítő szerkezet*-nek neveznek (vö. É. Kiss 2004; Kiefer 2006). Ez az olvasat azt fejezi ki, hogy a cselekvés, történés révén valami elérhetővé vált, illetve teljesen létrejött (és egy új diskurzusraferens is bevezetődik). Így a *Jani írt regényt* mondat rendelkezik egy olyan olvasattal, hogy „Tessék, itt van, olvashatjátok” (részletesebben

⁵ A jelen cikkben vizsgált példákban nincs olyan elem, amely „kimerítő azonosítást” fejezzen ki, azaz az É. Kiss (2003) által adott definíció értelmében ezek a mondatok nem fókuszosak. Azonban egyes példamondatoknak a jelen cikkben vizsgált olvasata mellett esetleg létezhet fókuszos olvasata is.

⁶ Kiefer (1990–91) más véleményen van, mert szerinte a (15) alatti szerkezet kifejezhet PROGR olvasatot.

l. alább). Az a szerkezet, ahol az igekötő az ige előtti pozícióban áll, általában befejezett olvasatot nyer (PERF, vö. 16.), míg az itt álló puszta főnév folyamatos vagy progresszív olvasatot jelez (IMP vagy PROGR, vö. 17.). Végül, de nem utolsósorban árnyalja a képet az, hogy puszta főnév megjelenhet igekötős ige mellett is a magyarban, mégpedig többféle szerkezetben: a (18) példa IMP vagy PROGR olvasatot nyerhet, míg a (19) és (20) szerkezetek EGZ befejezettséget írnak le.⁷

A (12)–(20) mondatípusok aspektuális jellemzőit a (21a–d) sémák összegzik.

(21) (a) Prt + V	→	PERF	vö. (16)
(b) V + Prt	→	EGZ / PROGR	vö. (12), (14)
(c) PN + V (+ Prt)	→	IMP / PROGR	vö. (17), (18)
(d) (Prt +) V (+ Prt) + PN	→	EGZ	vö. (13), (19), (20)

A (21a–b) ebben a formában megtalálható Kiefer (1992)-nél. A (21c–d) sémák azonban az igekötő feltételes megjelenése miatt olyan eseteket is lefednek, melyekről Kiefer (1992) nem ír. Kiefer (1990–91) expliciten kizárja igekötő és puszta főnév együttállását egy mondatban. Kiefer (1992) pedig említ ugyan olyan EGZ olvasatú példát, amely egyszerre tartalmaz igekötőt és puszta főnevet – *Osontam ki óráról úgy, hogy szembejött a professzor* –, de magát a szerkezetet külön nem tárgyalja. A (21c) sémáról leolvasható, hogy puszta főnév és igekötő egyszerre nem foglalhatja el az ige előtti pozíciót. Továbbá a (21d) séma kapcsán meg kell említeni, hogy egyszerre legfeljebb egy igekötő jelenhet meg a szerkezetben.

3. Eddigi elemzések a puszta főnevekről és az igekötőkről

Az ige előtti ún. igemódosító pozícióban nem állhat egyszerre puszta főnév és igekötő. Ezt a tulajdonságot többen említik érvként amellett, hogy a két elem ugyanahhoz a tágabb elemosztályhoz tartozik (vö. É. Kiss 2003; Kiefer 1990–91). Ezt a tágabb elemosztályt nevezik a hivatkozott szakirodalomban *igemódosító*-nak. Mint É. Kiss (2003) írja, az igemódosítók nem refe-

⁷ A (20)-as szerkezet a saját nyelvéllapotomban létezik, de jelölt. Egyrészt megkíván egyfajta – jelen ismereteim szerint nehezen körülírható – kontextust, amely „sok munka teljesítésére” utal: vö. a példában a többféle munka felsorolása. (Azonban ugyanebben a kontextusban a (19) szerkezet – [V+Prt+BN] – is előfordulhat.) Másrészt ebben a szerkezetben a puszta főnévi tárgy tendenciaszerűen többes számú.

renciális elemek, és ezáltal nem argumentumai, hanem módosítói az igének. Az alábbiakban röviden vázolom, hogy a szakirodalomban milyen szemantikai elemzések találhatók a (21a–d) szerkezetek kezelésére.

3.1. *A [Prt+V] szerkezet*

A (21a) szerkezet – vö. [Prt+V] – általában befejezett aspektust jelez (vö. Kiefer 1992; Maleczki 2001). Az általánosítás alól azonban vannak kivételek (vö. Kiefer 2006: 43, 97–99; Piñon 1995). Egyrészt bizonyos igekötős igék [Prt+V] sorrend mellett sem feltétlenül perfektívek (pl. *felolvas*, *felszolgál*, illetve a percepciót kifejező igék – *kinéz*, *kibámul*). Másrészt például a *miközben* temporális kötőszó mellett az igekötős igék általában állhatnak [Prt+V] sorrendben imperfektív értelmezésű tagmondatokban (vö. Szili 2001: 268):

(22) Miközben felállt, leesett a válláról a kabátja.

Maleczki (2001) a preverbális helyzetű igekötő perfektiváló szerepét az igemódosító pozícióval hozza kapcsolatba, amely véleménye szerint a magyarban az ún. korlátozó argumentum helye. A korlátozó argumentumként álló elemek – például igekötő, pusztá főnév – valamilyen tulajdonságot fejeznek ki, azaz (másodrendű) predikátumként interpretálhatók. Szerepük az, hogy az ige által leírt eseményszerkezetet módosítsák. Maleczki (2001) úgy véli, hogy a korlátozó argumentum helyén álló igekötő alapértelmezése azért a befejezett aspektus, mert az alapvető aspektuális dichotómia (vö. folyamatos / befejezett) közül a befejezett aspektus tekinthető korlátoosnak.

3.2. *A [V+Prt] szerkezet*

Maleczki (2001) szerint az ige mögé mozgatott igekötő – vö. (21b) = [V+Prt] – elveszti korlátozó funkcióját, és ezért más aspektuális értéket vesz fel (vö. PROGR/EGZ). A PROGR mondatokból gyakran hiányzik az igekötő, és produktívan elsősorban az irányjelentésüket többé-kevésbé megőrzött igekötők jelennek meg bennük (posztverbális helyzetben). Kiefer (1992: 858) felveti, hogy „nehéz azt a jelentéstani jelenséget megmagyarázni, hogy ilyenkor az igekötő eredeti jelentésében szerepel, nem lehet sem perfektiváló, sem akcióminőség-képző funkciója”. Ezért Kiefer azt javasolja, hogy két homonim alakot kell feltételeznünk (értsd: igekötő, ill. határozószó), és „a

határozói funkciójú »igekötő« sohasem mozdult el helyéről”. Kiefer ezt a javaslatot megismétli 2006-os könyvében is (i.m. 93–94)

3.3. A [PN+V] szerkezet

A (21c) szerkezet – vö. [PN+V] – sokak által kutatott szelete a magyar nyelvtannak. A pusztá főnév – lévén igemódosító – tulajdonságot denotál, azaz nem referenciális elem.⁸ Farkas – de Swart (2003) DRT-alapú elemzése értelmében a pusztá főnév nem vezet be diskurzusreferenst, hanem csak egy predikatív feltételt: úgy módosítja az igei predikátum egyik tematikus argumentumát, hogy közben nem példányosítja (egyénti) azt. Ezáltal komplex igei jelentés jön létre (vö. Kiefer 1990–91 is). Farkas – de Swart (2003) *unifikáció*-nak nevezik azt a mechanizmust, amellyel a pusztá főnév az igével szemantikailag kombinálódik – megkülönböztetendő a *példányosítás*-tól (instantiation), amely pedig a referenciális főnevek igével való összekapcsolódásának a művelete.

Maleczki (1994) javaslata szerint a magyarban minden pusztá főnév denotációja egy egyesítésre zárt félháló (vö. Link 1983/2002; Bach 1986). A pusztá főnevek így kumulatív referenciájúak, és ezáltal kumulatív referenciájú igei predikátumokkal képesek kombinálódni (azaz: a vendleri cselekvés-igékkel). (A pusztá anyagnevek, az egyes számú megszámálható pusztá köznevek, illetve a többes számú megszámálható pusztá köznevek között eltérés van a félháló minimális elemeinek a tekintetében, de ez nem befolyásolja azt a tényt, hogy mindhárom típusú pusztá főnév kumulatív referenciájú.) Ezáltal a [pusztá főnévi tárgy + cselekvésige] olyan komplex predikátum lesz, amely maga is kumulatív referenciájú és IMP aspektusú. A [PN+V] szerkezet másik aspektuális értékének (vö. PROGR) a lehetőségét az a szabály biztosítja, amelyet Kiefer (1992) írt le: a magyarban minden korlátlanul folyamatos igéből képezhető pusztán kontextuális eszközökkel korlátozott időtartamú folyamatos (azaz: progresszív) kifejezés.

---

⁸ Mint azt az angol nyelvi példákat elemző Carlson (2000) írja, a főnévi jelentések tartománya egy tulajdonságokból álló, egyesítésre zárt félháló; amely tartománytól függetlenül létezik egy entitástartomány is – ez utóbbinak az elemei „tulajdonságpéldányosulás”-ok (property-instantiation). Carlson elemzésének alapja az a megfigyelés, hogy ugyanaz az entitás (pl. egy személy) különböző időkben és helyeken különböző főnevekkel nevezhető meg – vö. *gyermek, egyetemista, ügyvéd* stb.

3.4. Az egzisztenciális múlt olvasat

Az egzisztenciális olvasat a (21b) és (21d) szerkezetekhez is kapcsolódik. É. Kiss (1992) elemzése értelmében léteznek mind múlt idejű, mind jövő idejű EGZ olvasatú mondatok. Ezek tartalmaznak egy ún. egzisztenciális operátort, amelynek a jelentése: „volt / lesz meghatározatlan számú, de legalább egy eset, amikor ...” (vö. *Büntették már meg_{PRT} Ferit gyorshajtásért*, illetve *Büntetik még meg_{PRT} Ferit gyorshajtásért*). Kiparskynak (2002) az angol present perfect szerkezet EGZ múlt olvasatával kapcsolatban tett megfigyelése szerint az egzisztenciális múlt (existential/experiential perfect) rendelkezik azzal a két preszuppozícióval, hogy (i) a kérdéses eseménytípus megismétlődése lehetséges, illetve hogy (ii) a főnévi referenseknek létezniük kell még a jelenben. Ha valamely főnévi referens már nem létezik, akkor az esemény többé nem megismételhető (vö. Kiparsky egy példáját átfogalmazva a meg nem ismételtetés miatt furcsa 2008-ban mondva a *Jártam már Csehszlovákiában* mondat).

Jelen cikkben én csak múlt idejű EGZ mondatokat elemzek. Kiefer (1992, 2006) formailag az egzisztenciális múlt olvasatú magyar mondatok három típusát különíti el: (i) hátravetett hangsúlytalan igekötő (vö. 23), (ii) hátravetett hangsúlytalan puszta főnév (vö. 24), (iii) lexikai eszközök használata (vö. *máskor is*, 25).

(23) Jött (már) le a lépcsőn egyedül.⁹

(24) Pisti írt (már) levelet.¹⁰

(25) Átjött hozzánk éjfélkor (már) máskor is.

Az előbbieken bemutattam röviden a (21a–d) szerkezetekkel kapcsolatban a szakirodalomban fellelhető fontosabb elemzéseket. Az itt hivatkozott munkák számára azonban problémát jelent a (21c) és a (21d) szerkezet. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy a puszta főnevek és az igekötők ugyanahhoz a tágabb elemosztályhoz (vö. igemódosítók) tartoznak, akkor felmerül a kérdés, hogy

---

⁹ A (23) szerkezet elvileg lehet PROGR olvasatú is, de a *már* partikula pozíciója egyértelműsíthet. Intuícióm szerint az ige előtt álló *már* a PROGR olvasatot teszi preferálttá (*Pisti már (éppen) jött le a lépcsőn*) – ezt alátámasztják Kiefer (2006: 125) lábjegyzetben írt példái. Ugyanakkor az ige után álló *már* preferáltan EGZ olvasatra utal. De ez csak tendencia, és a jelenség további vizsgálatot igényel.

¹⁰ A (24) szerkezet nyerhet perfektív olvasatot (azaz: lehet létesítő szerkezet), vö. Kiefer (1992, 2006).

miért fordulhatnak elő mégis együtt egyes mondatokban pusztá főnevek és igeekötők.

Jelen dolgozatban az igeekötőt és pusztá főnévi tárgyat tartalmazó mondatok egy körével foglalkozom (vö. 21d szerkezet, azaz: [(Prt +) V (+ Prt) + PN]). A dolgozat azt a hipotézist vizsgálja meg, hogy a Filip által a szláv igei prefixumok egyes használataira kidolgozott A-quantifikációs elemzés kiterjeszhető-e a magyar EGZ múlt szerkezetre. A hipotézisre az ad alapot, hogy maga Filip párhuzamot von az A-quantorként viselkedő szláv igei prefixumok által jelzett nem-szaturatív kombinálódási mód, valamint a Farkas–de Swart (2003) által a magyar pusztá főnevek elemzésében alkalmazott unifikáció mód között.

A dolgozat 4. pontjában bemutatom a Hana Filip (1996, 1997, 2005a, 2005b) által a szláv (elsősorban cseh) igei prefixumokra kidolgozott A-quantifikációs elemzést. Ezt követően a dolgozat 5. pontjában végzem el a magyar EGZ szerkezet és Filip rendszere közti összevetést.

4. Hana Filip elemzése a szláv igei prefixumokról

4.1. A cseh adatokról

Filip a hivatkozott tanulmányaiban elsősorban cseh adatokra támaszkodik. Ebben a nyelvben nincsenek névelők.

Filip az elemzésében Krifka (1992) egy gondolatának a kritikájából indul ki. Krifka (1992, 1998) tárgyalja az ún. inkrementális téma (graduális patiens) viszonyt, amely bizonyos igeik és azok bizonyos főnévi argumentumai között áll fenn (vö. 11 alatti definíció), valamint a kvantált predikátum fogalmát. A kvantált (igei vagy főnévi) predikátum egy olyan entitásra referál, amelynek a részei nem nevezhetők meg ugyanazzal a predikátummal (vö. a 26 alatti definíció).

$$(26) \quad \forall P[KVANTÁLT(P) \leftrightarrow \forall x,y [P(x) \wedge P(y) \rightarrow \neg y < x]]$$

Krifka (1992) elemzése értelmében, amennyiben egy adott természetes nyelvi mondatban az igei eseménypredikátum (vagy esetleg az inkrementális téma jellegű főnévi argumentum) formailag kvantált, de ugyanakkor az inkrementális téma jellegű főnév (vagy az ige) formailag nem kvantált, akkor az inkrementális (graduális) viszony következtében a formailag nem kvantált tagja a párnak szintén szemantikailag kvantálttá válik.

Krifka ezt az elemzést olyan természetes nyelvi példákra dolgozta ki, melyekben az egész mondat által leírt esemény, illetve valamely főnév egyaránt kvantált értelmezést nyer, miközben formailag vagy csak az ige vagy csak az adott főnév tűnik kvantáltnak.¹¹ Erre az egyik példacsoportot Krifka (1992) az angolból vette, ahol az inkrementális téma szerepű argumentum kvantifikációs tulajdonságai meghatározhatják az igei predikátum telikus/atelikus olvasatát (ezt a jelenséget illusztrálhatjuk a 27–28 mondatpárral).

(27)	Mary read articles for an hour. 'Mari cikkeket olvasott egy órán át'	angol
(28)	Mary read three articles in an hour. 'Mari elolvasott három cikket egy óra alatt'	angol

Ugyanakkor Krifka (1992) szerint a csehben az előbbi folyamat fordítottja figyelhető meg: azaz ebben a nyelvben az ige aspektuális minősége határozza meg a inkrementális téma szerepű – formailag puszta – főnévi argumentum kvantifikációs minőségét. Mint Filip (1996) utal rá, ez a nézet ahhoz a feltevéshez köthető, mely szerint a perfektív aspektus felfogható univerzális kvantifikációként az eseményváltozó fölött. És amennyiben az eseményváltozó fölött univerzális kvantifikáció van, akkor a Krifka által tárgyalt inkrementális viszony biztosítja, hogy az inkrementális téma szerepű puszta főnévi argumentum is univerzális kvantifikációt nyerjen.

Filip szerint azonban a cseh adatok nem egyértelműek. Valóban vannak olyan példák, ahol egy perfektív prefixált ige olyan puszta főnévi argumentummal korrelál, amely referenciálisan specifikus és univerzálisan kvantifikált interpretációt nyer (vö. 9). Ugyanakkor vannak olyan esetek is, ahol ez nem kötelező vagy kifejezetten tilos (vö. 10) (PRT = prefixum, PN = puszta főnév, SG egyes szám):¹²

---

¹¹ A magyarban előfordul, hogy egy mondatban mind az igei, mind a főnévi referencia kvantált a nyelvi kifejezőeszközök révén (vö. igénél az igeikötő, főnévnél a determináns használata): *Péter meg_{PRT}tírta a_{DET} levelet*.

¹² „[T]he problem is to account for those cases in which the perfective aspect must be correlated with nominal arguments that are interpreted as bounded, referentially specific (definite) and universally quantified, and also for those cases in which it need not or even must not.” (Filip 1997)

- (9) Vy_{PRT}.pil vi'no_{PN-SG}. cseh
'Megitta a bort' / 'He drank up (all) the wine.'
- (10) Na_{PRT}.pil se_{REFL} kávy_{PN-SG}. cseh
'Ivott (valamennyi) kávé.' / 'He drank some coffee.'

A jelen cikkben Filiptől idézett példák angol fordításai Filip cikkeiből származnak. A magyar fordításokat az angol fordítások alapján készítettem.

4.2. Kétféle szemantikai összekapcsolódási mód az ige és a főnevek között

Filip (2005a, 2005b) szerint a szláv (formailag pusztá) főnévi argumentumok két különféle mechanizmus révén kapcsolódhatnak az igehez. Az egyik lehetséges módot Filip (2005b) – Gregory Carlson nyomán – szaturatív módnak nevezi. Ennek lényege, hogy az igehez ily módon kapcsolódó főnév referenciális interpretációjú és nyerhet tág hatókört egyéb operátorokhoz – pl. a tagadóoperátorhoz – képest (vö. 9). A másik lehetséges mód (az ún. nem-szaturatív mód) esetében az adott főnév nem specifikus olvasatot nyer – és nem nyerhet hatókört például a negáció fölött (vö. 10). Ez esetben az adott főnév bár szintaktikai értelemben telíti, szaturálja, az ige egyik szintaktikai argumentumhelyét, szemantikai értelemben nem beszélhetünk telítésről (szaturációról).¹³ Továbbá Filip (2005b) a nem-szaturatív módot párhuzamba állítja a Farkas–de Swart (2003) elemzésében olvasható unifikáció móddal (1. fentebb).

Filip (2005b) szerint egyes szláv nyelvekben a különböző igei prefixumok előírják, hogy valamely főnévi argumentum melyik mód révén kombinálódjon az igevel. Így például a cseh és az orosz *na*- prefixumokkal ellátott igeik mellett az inkrementális téma jellegű pusztá főnevek mindig nem specifikus olvasatot kapnak (és ez, mint a szerző írja, emlékeztet az inkorporált főnevekre). Ezeket a nem specifikus olvasatú főneveket az egyes igeik idioszinkratikus tulajdonságai függvényében Filip sok esetben az angol *some* 'néhány' kvantor segítségével fordítja (vö. Filip 1997-ből: *nabrat vodu* 'draw (in) some water', *nachytat ryby* 'catch some fish', *naspořit peníže* 'save some money', *napéct chleba* 'bake bread'), de sok esetben a *many* / *a lot of* 'sok' kvantorokkal.

¹³ „It is a new mode of predicate-argument composition, which separates semantic saturation from syntactic saturation. ... [This mode of composition] does not saturate the argument position, instead a property-denoting argument is interpreted as a restrictive modifier of the predicate.” (Filip 2005b)

4.3. *A nem specifikus olvasat*

Mit is jelent pontosan az, hogy a *na*-prefixummal ellátott igék mellett a pusztá főnevek *nem specifikus* olvasatot kapnak? Filip a fogalmat Diesing (1992) munkájából veszi át, aki részletesen elemezte az ún. erős determinánsokat (vö. *az N / minden N / a legtöbb N* stb.) és gyenge determinánsokat (vö. *egy N / néhány N* stb.). Diesing (1992) megállapítja, hogy az erős determinánsokat tartalmazó főnévi csoportoknak egy olvasatuk lehetséges: mégpedig egy olyan (specifikus) olvasat, amely egy kontextuálisan meghatározott restriktorhalmaz elemeire utal. Ezzel szemben a gyenge determinánsokkal ellátott főnevek potenciálisan két olvasattal rendelkeznek: (i) az ún. *gyenge határozatlan olvasat* (jelen cikkben: nem specifikus olvasat) pusztán számosságot fejez ki (vö. *Bejött néhány gyerek a szobába, akiket azelőtt soha nem láttam*), míg (ii) az *erős határozatlan olvasat* (jelen cikkben: a gyenge determinánst tartalmazó főnévi csoportok specifikus olvasata) a számosság kifejezésén túl egy kontextuálisan ismert restriktorhalmaz elemeire is utal (vö. *Néhány gyerek bejött a szobába, de a többiek a folyosón maradtak*). Továbbá Diesing (1992) szerint a pusztá főnevek – mivel szűk hatókörűek minden más főnévhez és operátorhoz képest – a gyenge determinánst tartalmazó főnévi csoportok nem specifikus olvasataival alkotnak egy csoportot (vö. *Bejöttek gyerekek a szobába*). (Ez utóbbi állításhoz vö. Carlson 2000 és Farkas – de Swart 2003 is).

A nem specifikus olvasat fogalmának az ismertetése azért volt szükséges, hogy lássuk: a cseh nem specifikus olvasatú főneveket (vö. 10) olyan magyar főnév-példányokkal tudjuk csak párhuzamba állítani, melyek ugyan-csak nem specifikus olvasatúak. Ilyen a magyarban egyrészt a pusztá főnevek minden előfordulása, másrészt bizonyos szerkezetekben (pl. létesítő szerkezet) a gyenge determinánsos főnevek. Az univerzálisan kvantifikált (formailag azonban pusztá) cseh főneveknek (vö. 9) a nem specifikus olvasatú magyar főnevekkel való rokonítását Chierchia (1998) Blokkolási Elve kizárja. Ezen elv értelmében: ha egy nyelvben létezik felszíni kifejezőeszköz egy főnévi típusváltás kifejezésére, akkor az mindig működésbe lép, ha az adott olvasat jelentkezik. Márpedig a magyarban létezik a határozott névelő, amelynek az egyik szemantikai funkciója a határozott leírások képzése. A határozott leírások denotációja megfeleltethető a (pusztá főnévi) predikátum extenziójába eső maximális individuumnak.

4.4. *A na-prefixum mint A-kvantor*

Filip (2005a) azokat a szláv igei prefixumokat, amelyek mellett az inkrementális téma szerepű pusztai főnevek mindig nem specifikus interpretációt nyerne, *A-kvantor*-ként kezeli: javaslata szerint ezek a prefixumok mint A-kvantorok lekötik az inkrementális téma argumentum változóját, valamint az eseményváltozót. Filip (1996) szerint, ha nincs inkrementális téma a mondatban, akkor az A-kvantor szerepű prefixum csak az eseményváltozót köti le. Jellemző továbbá e prefixumokra, hogy nem vezetnek be szükségszerű végpontot a kvantifikáció során.

Az A-kvantor fogalmát Filip Barbara Partee munkáiból vette át. Partee (1991) megkülönbözteti a kvantifikáció bevezetésének két alternatív módját: D-kvantifikáció, A-kvantifikáció. A D-kvantifikáció a DP-szinthez köthető, és esetében a kvantort egy determináns fejezi ki. Az A-kvantifikáció pedig az ige vagy a mondat szintjéhez köthető, és esetében a kvantort egy határozó, segédige, igei affixum stb. fejezi ki (az A betű az angol *adverb* 'határozószó', *auxiliary* 'segédige' és *affix* 'toldalék' szavakra utal). E két mechanizmust példázza a (29)–(30) angol mondatpár:

- (29) Almost every woman who owns a dog talks to it. D-kvantifikáció
'Majdnem minden nő, akinek van egy kutyája, beszél hozzá.'
- (30) Almost always, if a woman sees a dog, she talks to it. A-kvantifikáció
'Majdnem mindig, ha egy nő lát egy kutyát, beszél hozzá.'

Partee (1991) szerint D-kvantifikációt jellemzően individuumszintű predikátumok mellett találunk (vö. 29), míg az A-kvantifikáció jelenléte tipikusan epizodikus predikátumokhoz kötődik (vö. 30). Továbbá, ha egy mondatban D-kvantifikáció és individuumszintű predikátum áll együtt, akkor az interpretáció során a beszélők az individuumok fölötti kvantifikációt preferálják (vö. 29), míg ha egy mondatban A-kvantifikáció epizodikus predikátummal korrelál, akkor az epizódok, esetek fölötti kvantifikáció lesz a preferált olvasat (vö. 30). (Partee szerint a formailag kevert esetekben a beszélők intuíciói elbizonytalanodnak.)

Partee (1995) megkülönbözteti az „igazi” A-kvantifikációt (pl. határozószók) és az ún. lexikális A-kvantifikációt (igéhez csatlakozó affixumok). Az előbbire a nem-szelektív kötés a jellemző, míg az utóbbi esetenként speciális „thematikus affinitást” mutat, azaz megválogathatja, hogy melyik

változót köti le. Továbbá Partee (1995) a lexikális A-kvantorok tekintetében két csoportra osztotta a nyelveket: véleménye szerint vannak olyan nyelvek (például a warlpiri), melyben ezek az A-kvantorok preferáltan az esemény-változó fölött kvantifikálnak, de ugyanakkor olyan nyelvek is léteznek (például az amerikai jelnyelv – American Sign Language), ahol a különböző A-kvantorok tendenciaszerűen egy-egy argumentumpozíció fölött és nem feltétlenül az eseményváltozó fölött kvantifikálnak. Ennek fényében a cseh mérték-prefixumokról is elmondható, hogy azok az eseményváltozó mellett képesek főnévi változókra is irányulni.

Filip szerint például a cseh *na-* igei prefixum lexikális A-kvantorként viselkedik. Ezt az állítást a Filiptől (1996) vett (31)–(32) mondatokkal illusztrálhatjuk. Filip elemzése értelmében az *u-* prefixum (vö. 31) nem ad hozzá idioszinkratikus jelentést az alapigéhez, hanem „pusztán” perfektívál. Továbbá az ilyen tisztán perfektív igék inkrementális téma szereppel rendelkező anyagnévi vagy többes számú megszámlálható főnévi tárgyi argumentumai specifikus anyagdarabkák vagy specifikus plurális individuumok univerzálisan kvantifikált halmazára referálnak. Ezzel szemben a *na-* prefixumos igék mellett a pusztán főnévi tárgyak gyenge határozatlan kvantifikációt és nem specifikus interpretációt nyerne, vö. (32). Ez a gyenge határozatlan kvantifikáció az egyes igék idioszinkratikus tulajdonságai függvényében kifejezhet egy „kis mennyiséget” (vö. *nabrat vodu* ‘draw (in) some water’), illetve egy „nagy mennyiséget” (vö. *Nadělal chyby* ‘He made a lot of mistake’).¹⁴

- (31) Petr _{uPRT}.pekl housky_{PUSZTA FŐNÉV-PL}. cseh
 ‘Péter megsütötte a zsemléket.’ / ‘Peter baked (all) the rolls.’

¹⁴ Filip (2005b) tárgyal olyan szláv példákat is, melyekben az A-kvantorként elemzett igei prefixum megváltoztatja az eredeti ige argumentumszerkezetét:

- (i) *Maloval* *hesla* *(na stenu)* cseh
 paint.PAST.3sg slogan-PL-ACC (on wall)
 ‘He painted (the/some) slogans (on the wall)’
 (ii) *PO_{PRT}.maloval* *stenu* *hesly.* cseh
 PRT.paint.PAST.3sg wall-SG-ACC slogan-PL-INST
 ‘He covered the wall with slogans’

Az (i)–(ii) példák magyar fordításai (vö. *Jelszavakat festett a falra*, ill. *Telefestette a falat jelszavakkal*) azt mutatják, hogy a Filip által tárgyalt A-kvantifikáció szempontjából érdemes lehet megvizsgálni a magyar igekötők egyes akcióminőség-képző használatait is. Azonban a jelen cikkben ezzel a jelenséggel nem foglalkozom.

- (32) Pekaři_{PL-NOM} na_{PRT}.pekli housky_{PUSZTA FŐNÉV-PL-ACC}.
 'A pékek süttöttek sok / egy nagy rakás zsemlét.'
 'Bakers baked a lot of / a large batch of / quite a few rolls.'

cseh

5. A-kvantifikáció a magyarban?

Ha Filip szláv igei prefixumokra kidolgozott rendszerét közvetlenül akarnánk adaptálni a magyar igeekötőkre, akkor problémákba ütköznénk, mert fel kellene tételeznünk az igeekötők két elkülönülő csoportját: (i) olyan igeekötőket, amelyek specifikus interpretációt követelnek meg az inkrementális téma argumentumon (amely ezáltal a Blokkolási Elv értelmében mindig determinánssal ellátott főnév kellene, hogy legyen), illetve (ii) olyan igeekötőket, amelyek mellett az inkrementális téma szerepű főnév nem specifikus olvasatot nyer minden esetben. A magyar igeekötők két ilyen elkülönülő halmaza azonban nyilvánvalóan nem létezik.

Azonban elindulhatunk egy másik irányban is: megnézhetjük, hogy a magyar igeekötős igeék mellett az inkrementális téma szerepű argumentum milyen esetekben nyer univerzális, illetve gyenge határozatlan kvantifikációt. Nézzük először az univerzális kvantifikációt. Figyelembe véve azt a Filip által írt két tételt, hogy (i) a perfektív aspektus felfogható egyfajta univerzális kvantifikációként, illetve hogy (ii) a szláv „tisztán” perfektív igeék (vö. 31) specifikus olvasatot kényszerítenek az inkrementális téma argumentumra, kézenfekvőnek tűnik a magyar igeekötők közismert perfektiváló funkcióját azonosítani a kérdéses cseh szerkezettel (vö. 33–34).

- (33) Péter meg_{PRT}.itta a bort.
 (34) A pék meg_{PRT}.sütötte a zsemléket.

Mit kezdjünk azonban a gyenge határozatlan kvantifikációt mutató cseh mondatokkal? Mint fentebb írtam, Filip (2005b) az általa A-kvantorként elemzett szláv igei prefixumokról azt állítja, hogy azok egy olyan (ún. nem-szaturatív) összekapcsolódási módot jeleznek az ige és annak valamely főnévi argumentuma között, amely hasonló hatásokat mutat, mint a Farkas – de Swart (2003) által a magyar pusztá főnevek elemzésében használt *unifikáció* mód. Így célszerűnek látom az A-kvantifikációs elemzés összevetését a magyar pusztá főneveket tartalmazó mondatokkal. De melyik pusztá főneves magyar mondatokkal vethetők össze Filip példamondatai?

5.1. *Melyik puszta főneves magyar mondatok elemezhetők potenciálisan A-kvantifikációként?*

A magyar puszta főneves mondatok a puszta főnév igéhez viszonyított relatív pozíciója alapján több markánsan eltérő interpretációt nyerhetnek. A preverbális helyzetű puszta főnév – nem fókuszos mondatokban – IMP vagy PROGR olvasatot jelez (vö. az itt megismételt 17 és 18 mondatok):

(17) Jani levelet_{PN} írt_V {2-től 4-ig / amikor ...}. IMP / PROGR

(18) A: Mit csinált Jani, amikor vele voltál?

B: Faleveleket_{PN} söpört_V össze_{PR.T}. IMP / PROGR

Ugyanakkor a posztverbális helyzetű puszta főnév vagy EGZ olvasatot jelez, vagy létesítő szerkezetben áll. Kiefer (2006) az EGZ olvasatot egyebek közt az alábbi példákkal illusztrálja:

(35) Pisti biciklizett (már) az udvaron.

(36) Írt egyedül levelet.

Kiefer (2006: 70–71) elemzése szerint EGZ mondat képezhető mind befejezett aspektusú, mind folyamatos aspektusú, sőt állapotokat jelölő mondatokból is. Azonban sem a folyamatos, sem az állapotot jelentő mondat esetében nem a folyamaton, állapoton van a hangsúly, hanem azon, hogy az adott folyamat, állapot korábban már előfordult. Éppen ezért Kiefer szerint egyebek közt a (35) is *befejezett* aspektusú. Továbbá Kiefer (i.m. 71) rámutat arra, hogy a (35)-höz hasonló mondatok „a *már* kötőszó nélkül azonban arra is alkalmasak, hogy a mondat által leírt esemény létrejöttét hangsúlyozzuk velük: *Pisti igenis biciklizett az udvaron ...*”.

A posztverbális puszta főnév állhat létesítő szerkezetben is (a tárgy által jelölt dolog a cselekvés révén válik hozzáférhetővé). Ezt illusztrálhatjuk például a Kiefertől (2006: 42) vett alábbi példával:

(37) Dobott neki kenyeret.

Kiefer (2006) könyve egy másik fejezetében (i.m. 52–54) is tárgyal a létesítő szerkezethez sorolható példákat az *utótárgy* címszó alatt: vö. *Főztem ebédet, Vásároltam ennivalót*. A létesítő szerkezetet (más néven utótárgyas

szerkezetet) Bende-Farkas (2001) részletesen elemezte a szerkezetre jellemző határozottsági korlátozás szempontjából.¹⁵

Mint azt már fentebb jeleztem, kizárom az esetleges összehasonlításból a preverbális pusztá főneveket (vö. 21c szerkezet IMP és PROGR olvasatai). Ennek oka, hogy Filip (2005a) elemzése értelmében az A-kvantorszerű szláv igei prefixumok mellett valamely főnévi argumentum (és az eseményargumentum) kvantáltan viselkedik, bár ezt oly módon teszi, hogy egy alulspecifikált gyenge határozatlan kvantifikáció (vague weak quantification) érvényesül. Ezzel szemben az IMP és a PROGR olvasat nem tekinthető kvantáltnak.¹⁶ Jelen cikkben csak a posztverbális pusztá főnevet tartalmazó szerkezet EGZ olvasatával foglalkozom – bár fentebb jeleztem, hogy más magyar perfektív jellegű szerkezetek is vannak, melyek tartalmaznak egy nem specifikus olvasatú főnevet, és melyeket párhuzamba állíthatónak tartok a Filip-féle jelenségcsoporttal (vö. létesítő szerkezet, ill. a magyar igekötők egyes akcióminőség-képző használatai, 14-es és 15-ös lábjegyzetek). Végül, de nem utolsósorban felmerülhet az a kérdés is, hogy nem tekinthető-e az említett cseh szerkezet egyfajta magyar megfelelőjének az a szerkezet is, ahol preverbális igekötős ige mellett gyenge determinánst tartalmazó tárgy áll. Ez ellen szól azonban az a körülmény, hogy Filip (2005a) szerint a *na*-prefixum *nem specifikus* olvasatot kényszerít a főnévre, amely így nem nyerhet hatókört más hatókörrel bíró elemek – pl. a negáció – fölött. Ugyanakkor a magyarban az igekötő jelenléte tendenciaszerűen *specifikus* olvasatot kényszerít a gyenge determinánssal ellátott főnevekre (vö. É. Kiss 2004 érvelése a következő példa kapcsán: *Éva megtalált egy százast*).

---

¹⁵ A határozottsági korlátozás lényege, hogy az ebben a szerkezetben szereplő igék nem fogadnak el erős determinánssal (azaz például határozott névelővel) ellátott főnévi belső argumentumot, valamint a belső argumentum referense újnak számít (legalábbis a hallgató számára és a diskurzuszereplés szintjén). Maleczki (2005) azt javasolja, hogy mivel az említett szerkezetben a korlátozás valójában nem az argumentum határozottságára, hanem a specifikusságára vonatkozik, ezért érdemesebb a *nem-specifikussági követelmény* terminust használni. Látható, hogy ez a szerkezet is rokonítható Filip fentebb ismertetett A-kvantifikációs példáival (vö. perfektív aspektusúnak látszó mondat nem specifikus olvasatú tárgyi argumentummal), azonban az összevetést a jelen cikkben nem végzem el.

¹⁶ A (21c) szerkezet kizárását nem érvényteleníti az, hogy egyes esetekben a magyarban preverbális pusztá főnév is kifejezhet befejezett olvasatot: vö. *Lábát törte, Rendet csinált* (Kiefer 1992: 840).

5.2. Az egzisztenciális múlt szerkezet

A bevezető fejezet végén azt írtam, hogy a jelen cikkben vizsgált fő kérdés a következő: *elemezhető-e a magyar egzisztenciális múlt szerkezet A kvantifikációként?* – különösen ha tekintetbe vesszük az alábbi tényeket: (i) az egzisztenciális múlt események fölötti kvantifikációt fejez ki, és Filip szerint az általa elemzett szláv A-kvantifikációs szerkezet is megenged ilyen eseteket (bár olyan eseteket is, ahol egy főnévi változó fölötti kvantifikáció is történik), (ii) a magyar egzisztenciális múlt gyakori megjelenési formája egy pusztá főnevet tartalmazó mondat, és Filip párhuzamba állítja saját A-kvantifikációs példáit a magyar pusztá főnevek elemzésében a Farkas és de Swart (2003) által alkalmazott unifikáció mechanizmussal, (iii) a magyar egzisztenciális múlt mondatok sok esetben tartalmazhatnak ígékötőt (bár ez nem általános).

A kérdésre a válaszom igen: a bemutatott cseh szerkezet összehasonlítható a magyar egzisztenciális olvasattal, bár közvetlen megfelelésről valószínűleg nem beszélhetünk. (Filip saját elemzésében nem használja az *egzisztenciális múlt* terminust.) Véleményem szerint az EGZ szerkezet elemezhető A-kvantifikációként, az azonban kérdéses, hogy az A-kvantifikáció két típusa közül melyikkel van dolgunk (vö. Partee 1995, l. fentebb). Ha Filip szláv nyelvekre kidolgozott elemzését közvetlenül akarnánk a magyarra alkalmazni, akkor lexikális A-kvantifikációt tételeznénk fel. Ennek azonban ellentmond az a tény, hogy a potenciális magyar A-kvantorok (az ígékötők) szerepe nem egyértelmű az EGZ szerkezetben: egyrészt nem minden EGZ mondat tartalmaz ígékötőt, másrészt a legproduktívabban a magyar ígékötők a mozgáseseményt leíró EGZ mondatokban jelenhetnek meg, melyek távol állnak Filip elsődleges szláv példáitól (azaz: az inkrementális témájú példák-tól).¹⁷ Az A-kvantifikáció másik fajtája – a Partee 1995 szavaival élve „igazi” A-kvantifikáció – nem-szelektív kötést tartalmaz: ez esetben az operátor lekötne az eseményváltozó mellett a főnévi változókat is a mondatban.¹⁸ Továbbá ez a megközelítés közelebb áll az É. Kiss (1992)-féle javaslatához

¹⁷ Megjegyzem, hogy Filip (2005a: 128–29) szerint a csehben a mozgásesemények témáira (moved objects) az igei prefixálás nem kényszerít rá kötelezően referenciálisan specifikus interpretációt, és ennek oka szerinte az lehet, hogy a mozgott tárgy nem inkrementális téma jellegű. Más szóval mintha a mozgásesemények esetében a nem specifikus olvasatú főnevek képzéséhez nem lenne szükség a speciális A-kvantorszerű igei prefixumokra.

¹⁸ A nem-szelektív kötés lehetőségét az EGZ mondatok elemzésére Maleczki Márta is javasolta nekem egy beszélgetésben.

(vö. implicit egzisztenciális operátor). Azonban véleményem szerint az előbb említett kétféle elemzési lehetőség gyakorlatilag átfordítható egymásra, mivel a magyar EGZ szerkezet leggyakoribb típusát a pusztá főnév jelenléte jellemzi, és mivel a [pusztá főnév + ige] komplexumot (sorrendtől függetlenül) komplex predikátumként elemeztem (vö. 4-es lábjegyzet). Ennek oka az, hogy a lexikális A-quantifikáció és az „igazi” A-quantifikáció közti különbség csak a főnévi quantifikációnál tehet szert jelentőségre: míg az „igazi” A-quantifikáció jellemzően csak események fölötti quantifikációt fejez ki, addig a lexikális A-quantifikáció az eseményváltozó, illetve főnévi változók fölött is quantifikálhat. Mivel azonban az EGZ szerkezetben az [ige + pusztá főnév] komplexum komplex predikátumot alkot, ezért esetében a belső főnévi argumentum változója a komplex predikátumhoz van kötve (vö. unifikáció mód, fentebb). Ilyen körülmények között azonban a lexikális A-quantifikáció is csak események fölötti quantifikációhoz vezethetne – hasonlóan a nem-szelektív egzisztenciális quantifikáció mechanizmusához.¹⁹

Ami miatt az „igazi” A-quantifikáció feltételezése tűnik elfogadhatóbbnak, az az a tény, hogy a magyar EGZ szerkezetben nem következetes a potenciálisan lexikális A-quantorként elemezhető elemek – értsd: az igeekötők – jelenléte: az igeekötők megjelenése, illetve elmaradása mögött olyan általános mintát nem lehet felfedezni, amely egyértelműen alátámasztaná azt az állítást, hogy az EGZ mondatokban az igeekötő maga A-quantor lenne. Megmarad azonban néhány megválaszolatlan kérdés:

- (i) A PROGR szerkezethez hasonlóan miért jelennek meg mégis viszonylag gyakran igeekötők az EGZ szerkezetben (– ami a lexikális A-quantifikáció irányába mutat)?
- (ii) Miért a téri igeekötőpéldányok jelenhetnek meg szabadabban mind a PROGR, mind az EGZ szerkezetben?

---

¹⁹ A lektor véleményében azt írta, hogy ha az igeekötő A-quantor lenne az EGZ szerkezetben, akkor sem veszténé el a lexikális jelentését, és ezért nehéz látni, hogy miért tudna hirtelen az igeekötő elviselni egy pusztá főnevet. A kérdést nem válaszolja meg, de erejét csökkenti az a tény, hogy a magyar igeekötők nem csak ez esetben viselkednének „váratlanul”. Kiefer (1992, 2006) például a téri jelentésű igeekötőknek a PROGR szerkezetben való szabad megjelenhetősége kapcsán azt írja, hogy feltételezése szerint azok az igeekötőpéldányok nem is igeekötők, hanem határozószavak. Ebből a szempontból érdemes megjegyezni, hogy az EGZ szerkezetben is éppen a téri igeekötőpéldányok jelenhetnek meg a legszabadabban.

5.3. Az EGZ szerkezet tulajdonságai

Ebben a fejezetben összefoglalom a magyar EGZ szerkezet azon tulajdonságait, melyek az A-kvantifikációs elemzéssel összhangban vannak. Ezek a tulajdonságok elméletileg összeegyeztethetők akár az „igazi” A-kvantifikációval, akár a lexikális A-kvantifikációval. Azonban fentebb jeleztem, hogy az „igazi” A-kvantifikációs elemzés tűnik elfogadhatóbbnak, mivel nem következetes az EGZ szerkezetben a potenciálisan lexikális A-kvantorként elemezhető elemek (az igekötők) jelenléte.

5.3.1. Események fölötti kvantifikáció

Mint az köztudott, az EGZ szerkezet események fölötti egzisztenciális kvantifikációt fejez ki (vö. É. Kiss 1992; Maleczki 2001). A (nem-lexikális) A-kvantifikáció az események, esetek fölötti kvantifikációt teszi preferálttá (vö. 30-as példa fentebb). Azonban a lexikális A-kvantifikáció és jelesül a Filip által elemzett szláv szerkezet is megenged események feletti kvantifikációt kifejező interpretációt. Például Filip (1996) az alábbi példáról azt írta, hogy ott a *na*-prefixum olyan kvantorként működik, amely események pluralitását írja le, és parafrázálható a *repeatedly* ’ismétlődésszerűen’ és az *often* ’gyakran’ határozókkal.

- (38) To   se   ale   na.běhal   po   úřadech.   cseh
it   REFL   but   PREF.run.PAST   on   office.PL.LOC
      ’Boy, how many times did he have to go to all those various offices!’

Ezen a ponton két kiegészítés kívánczik. Egyrészt: az a tény, hogy Filip különféle példáiban például a *na*- prefixum hol egy viszonylag kicsi, hol pedig egy viszonylag nagy mennyiségre utal, önmagában nem mond ellent a magyar EGZ szerkezettel való párhuzamba állításnak, mely utóbbi szerkezet preferáltan kis mennyiségre (kis eseményszámra) utal. Ugyanis a beszélt nyelvben a magyar EGZ mondatok is képesek bizonyos nyomatékosító eszközök (pl. *ám*, *aztán* szavak) betoldása révén nagyobb számú esemény előfordulását (vagy az események megtörténtének nyomatékosítását) kifejezni:

- (39) Én aztán jártam azokban az irodákban! Ha valaki ismeri őket, az én vagyok.
(40) Régebben ő aztán írt gúnyverseket! Nem lehetett leállítani.

Másrészt: az a tény, hogy a magyar egzisztenciális múlt olvasat preferáltan „csak” események fölötti kvantifikációt fejez ki, míg Filip a szláv példái kapcsán gyakran individuumok fölötti kvantifikációról is beszél, önmagában szintén nem zárná ki a két szerkezet párhuzamba állítását. Ennek oka az, hogy bizonyos magyar EGZ példáknál felmerül a gyanú, hogy individuumok fölötti kvantifikáció is érvényesül. Aszimmetria figyelhető meg a létrehozást kifejező, illetve a nem ilyen jellegű mondatok között (vö. 41 és 42). A (42) pusztán azt fejezi ki, hogy az adott eseménytípus legalább egyszer előfordult már a múltban. Ugyanakkor a (41) homályos: (i) utalhat pusztán az adott eseménytípus legalább egyszeri múltbeli elfordulására – és ez esetben nem fontos, hogy az adott esemény elérte-e az inherens végpontját vagy sem (vö. *Sütöttem már pogácsát az új sütőben, de meg sem pirultak*) –, azonban (ii) elvileg kifejezheti az inherens végpont elérését is.²⁰ Ez utóbbi esetben azonban az individuumok feletti egzisztenciális kvantifikáció is érvényesül. Ez utóbbi olvasat is kettébontható: (i) ha a közelmúltban történt az esemény, akkor inkább létesítő szerkezetről van szó, de (ii) távolabbi múltbeli kulminált eseményről is szó lehet, azaz kulminált EGZ olvasatról.

(41) Sütöttem (már) pogácsát.

– inkrementális téma

(42) Vezettem (már) autót.

– nem inkrementális téma

A mozgáseseményt leíró EGZ mondatok kifejeznek kulminációt: így a (43) mondat preferált olvasata az, hogy volt már olyan szituáció, hogy Peti cselekvésének a következtében voltak székek a kertben (és nem az, hogy volt már olyan szituáció, hogy Peti elindult székekkel ki a kertbe, de nem biztos, hogy ki is ért velük). Ugyanakkor a mozgáseseményt leíró EGZ mondatok esetében is helyezhető a hangsúly a folyamat fázisra (vö. 44).

(43) Peti vitt már ki székeket a kertbe (máskor is).

(44) Peti vitt már ki székeket a kertbe (máskor is). Tehát ismeri az utat.

5.3.2. Az esemény megismételhetősége

Mind a magyar egzisztenciális múlt olvasat, mind a cseh prefixumok A-kvantorszerű használata megengedi a kérdéses eseménytípus megismétlő-

²⁰ Erre a jelenségre rámutat Bende-Farkas (2001: 193) is a *János sütött (már) kenyeret* mondat kapcsán, amely folytatható akár úgy, hogy *Tehát van mit ennünk*, akár úgy hogy *Tehát van tapasztalata, jóllehet az áramszünet miatt nem lett kenyér*.

dését (továbbfolytathatóságát), mivel egyikük sem utal egy szükségszerű (inherens) végpont elérésére. Az (angol) EGZ kapcsán a megismételhetőség kritériumát Kiparsky (2002) is említi, kiegészítve azzal, hogy az egzisztenciális múlt rendelkezik azzal a preszuppozícióval is, hogy a főnévi referenseknek létezniük kell még a jelenben. Vegyük például a (45) mondatot:

(45) Peti ivott (már) kávé.

A (45) legalább három lehetséges olvasattal rendelkezik: (i) EGZ, azaz Peti ivott már kávé az életében (és mivel kávé a mai világban is létezik, bármikor ihat újra, ha akar); (ii) létesítő szerkezet, azaz egy konkrét szituációban Peti ivott („vett magához”) már kávé, de van még, ha kér (ez utóbbi olvasat nem szerencsés véleményem szerint, ha tudjuk, hogy elfogyott a kávé); (iii) a *már* szó nélkül annak nyomatékosítására, hogy Peti „igenis” ivott kávé (ez utóbbi esetben lehetséges, hogy az adott szituációban már nincs több kávé). (A [iii]-as olvasathoz vö. Kiefer 2006, 1. fentebb [35] kapcsán.) Az imént említett (i) és (ii) olvasat megengedi a továbbfolytathatóságot, és ennyiben hasonló a szláv A-quantifikációs példákhoz. A (iii)-as olvasattal jelen cikkben nem foglalkozom.²¹

5.3.3. Az erős determinánsok gyakori hiánya

Bizonyos igék esetében az EGZ olvasat kizárja az erős D-quantorok (azaz: erős determinánsok) jelenlétét, ami véleményem szerint megerősíti azt a feltevést, hogy A-quantifikáció van ezekben a mondatokban, lévén a kétféle kvantifikáció egymás alternatívája. Nézzük a (46–48) alatti mondatokat.

(46) Peti írt _V már verset _{PN} .	EGZ
(47) *# Peti írta már (meg) a verset.	#EGZ / #PROGR
(48) *#Peti írt már (meg) minden verset.	#EGZ / #PROGR

²¹ A lektor felvetette annak kapcsán, hogy a szláv A-quantifikációs példák és a magyar EGZ szerkezet közti egyik hasonlóságként írtam a továbbfolytathatóságról/megismételhetőségről, hogy egyrészt ez a feltétel nagyon gyenge, mert nagyon sokféle szerkezetre jellemző lehet (ebben igaza van), másrészt „a magyar egzisztenciális múlt *megköveteli* a kérdéses eseménytípus megismétlődését, míg ez a követelmény nem vonatkozik a cseh szerkezetre” (ebben eltér a véleményünk: a magyar EGZ saját intuíciónk szerint nem követeli meg a kérdéses eseménytípus megismétlődését, hanem csak a megismétlés elvi lehetőségét).

A (46) mondat inkrementális témát tartalmaz, mégpedig Krifka (1998) definíciója értelmében *szigorúan inkrementális téma*-t (l. elkészítés-esemény). A szigorú inkrementalitás (strict incrementality) abban különbözik a (11) alatt ismertetett gyenge inkrementalitástól, hogy értelmében ha Θ tematikus szerep áll fenn az adott főnév által denotált x objektum és az ige által denotált e esemény között, akkor x minden egyes y valódi részének megfeleltethető e valamely, de *egy és csakis egy e'* részeseménye oly módon, hogy ugyanaz a Θ tematikus szerep fennáll y és e' között. Az EGZ szerkezetben nem állhatnak szigorúan inkrementális téma jellegű *határozott* főnévi csoportok (vö. határozott névelő vagy a *minden* kvantor, 47–48). A (47)–(48) mondatok agrammatikusak, függetlenül attól, hogy jelen van-e bennük igekötő vagy nincs.

A csak gyengén inkrementális téma jellegű főnevek (l. 11 alatt adott definíció) állhatnak határozott névelővel is EGZ olvasatú mondatokban. Ezt illusztrálja a lektor által figyelmembe ajánlott alábbi példa:

- (49) [Egy bizonyos lemezről beszélgetünk a lemezgyűjteményedből.] Hallgattam (már) meg ezt a lemezt.

A (49) alatti példa belső argumentuma (*a lemez*) csak a gyenge inkrementalitás fogalmát elégíti ki (az erős inkrementalitását nem) – vö. a lemez meghallgatásának a befejezése előtt visszatérhetek egy korábbi számhoz. Úgy látszik tehát, hogy csak az *írni* típusú – azaz a szigorúan inkrementális téma jellegű argumentummal rendelkező – igék (vö. még *enni*, *inni*, *rajzolni* stb.) azok, amelyek belső argumentuma valóban nem lehet határozott főnévi csoport az EGZ szerkezetben. Ezek az igék – mint azt Bende-Farkas (2001) Szabolcsi Annára támaszkodva írja – egyszeri eseményeket írnak le (one-time only predicates). Ugyanazt a verset csak egyszer lehet megírni, ugyanazt a szendvicset, csak egyszer lehet megenni stb. Ugyanakkor a *lemezt hallgatni* nem egyszeri predikátum: mint azt a lektor példája mutatja, egy lemezt többször is meg lehet hallgatni. Hasonlóan ugyanazt a könyvet többször el lehet olvasni: vö. *Olvastam már a Zabhegyezőt*.

A mozgásesemények esetében a belső argumentum – értsd: a mozgó/mozgatott entitás – még a gyenge értelemben véve sem inkrementális

téma jellegű, mivel a mozgásesemények esetében – általában²² – a bejárt út és nem a mozgó entitás áll (gyenge) inkrementális viszonyban az eseménnyel. Ezért ezekben mondatokban szintén nincsenek kizárva a határozott névelős tárgyak (vö. 51). Erre a példára a lektor hívta fel a figyelmemet. Megjegyzem azonban, hogy saját intuícióm szerint az (51) mondat szerencsésebb a *máskor is* vagy *korábban* határozószókkal. A példa értékét azonban ez nem csökkenti, lévén hogy például a (47) mondat még ezekkel a határozószókkal is agrammatikus maradna. Ugyanakkor a *minden* kvantort tartalmazó (52) mondat agrammatikus.²³

- (50) Peti vitt_V már ki_{PRT} székeket_{PN} a kertbe. EGZ
 (51) Peti vitte_V már ki_{PRT} ezeket a székeket a kertbe. EGZ / PROGR
 (52) *#Peti vitt_V már ki_{PRT} minden széket a kertbe. #EGZ / #PROGR

Fentebb azt írtam, hogy az EGZ mondatokban nem jelenhet meg szigorúan inkrementális téma jellegű határozott névelős belső argumentum, továbbá hogy a szigorúan inkrementális téma jellegű argumentumokkal rendelkező igék egyszeri eseményeket írnak le. Érdemes rámutatni arra, hogy vannak olyan egyszeri eseményt leíró predikátumok, melyek belső argumentuma nem rendelkezik a szigorú inkrementalitás tulajdonságával, és ebben az esetben állhat határozott névelős főnév az EGZ mondatban. Nézzük az (53) alatti példát:

- (53) Peti vitte már ki a szemetet máskor is.

Az (53) mondat mozgáseseményt ír le. A mozgáseseményt leíró mondatok esetében a tárgyi argumentum nem inkrementális téma jellegű. Azonban ugyanazt a szemetet tipikusan csak egyszer szoktuk kidobni, tehát a *kivinni a szemetet* predikátum egyszeri történést ír le (hasonlóan a *verset írni*,

²² Mint azt Jackendoff (1996) írja, ez alól a tétel alól van néhány kivétel: vö. *The crowd exited the auditorium (in 21 minutes)* 'A tömeg elhagyta az előadótermet (21 perc alatt)'. Ez esetben a belső argumentum (a példában szereplő unakkuzatív ige alanya) legalábbis gyengén inkrementális téma jellegű.

²³ Megjegyzem, hogy univerzálisan kvantifikált főnév is állhat esetenként EGZ szerkezetben: *Minden gyerek járt már a visegrádi várban / Mindenki volt szerelmes*. Azonban igazi inkrementális témák esetében ez nem lehetséges: *#Írt már (meg) minden verset Peti / *#Minden verset írt már (meg) Peti / *#Evett már (meg) minden szendvicset (értsd: 'Volt már olyan, hogy megette minden szendvicset.').

szendvicset enni predikátumokhoz). Látnunk kell, hogy ebben a mondatban az *a szemét* főnév denotációja nincs rögzítve (nem egy állandó referenciájú objektumra utal), hanem a *kivinni a szemetet* komplex predikátum által leírt eseménytípus korábbi előfordulásáról van itt szó. (Ez szemben áll például a *Peti vitte már ki a nyugágyat a kertbe máskor is* mondattal.)

6. Összegzés

Jelen elemzés olyan magyar mondatokkal foglalkozott, melyekben együttáll egy igekötő és egy nem specifikus olvasatú főnévi belső argumentum (jelesül pusztá főnévi tárgy). A korábbi szakirodalomban az igekötőket és a pusztá főneveket egymással összeférhetetlennek tekintették (vö. Kiefer 1990–91) azon az alapon, hogy feltehetően ugyanahhoz a szintaktikai kategóriához (vö. igemódosító) tartoznak. A szintaktikai összeférhetetlenség vélelmét megerősíteni látszik a két elem közti erős szemantikai ütközés: a pusztá főnevek kötelezően nem specifikus olvasatúak (vö. Farkas – de Swart 2003), míg az igekötők tendenciaszerűen specifikus olvasatot kényszerítenek a főnévi belső argumentumra (vö. É. Kiss 1995). A korábbi elemzéseknek igazuk van abban, hogy az ige előtti pozícióban nem állhat együtt igekötő és pusztá főnév, azonban az ige mögötti pozícióban nem ennyire erős a kölcsönös kizárás tendenciája. A posztverbális helyzetű pusztá főnevekhez és igekötőkhöz köthető különféle olvasatok közül a jelen cikkben az egzisztenciális múlt olvasattal (EGZ) foglalkoztam. Erre a szerkezetre az a jellemző, hogy – az igekötők és a pusztá főnevek között valóban meglevő igen erős, egymás kölcsönös kizárására irányuló tendencia ellenére – gyakran együttállhat benne igekötő és pusztá főnév. A cikk azt a hipotézist vizsgálta meg, hogy elemezhető-e az EGZ szerkezet A-kvantifikációként. A hipotézisre Hana Filipnek egyes szláv igei prefixumokra kidolgozott elemzése adott alapot, melynek értelmében a szláv igei prefixumok egyes használatai olyan (ún. nem-szaturatív) kapcsolódási módot jeleznek az ige és annak valamely főnévi argumentuma között, mely mód esetében – hasonlóan a Farkas – de Swart (2003) által a magyar pusztá főnevek igével történő kombinálódásának leírására javasolt unifikáció módhoz – a kérdéses főnév nem specifikus és gyakran nem referenciális interpretációt nyer.

A cikk a Filip által bemutatott szláv nyelvi példák és a magyar egzisztenciális múlt szerkezet összevetése során arra a konklúzióra jutott, hogy a két szerkezet valóban összehasonlítható, azok között számos hasonlóság fedezhető fel, de ennek ellenére közvetlen megfelelésről nem beszélhetünk. Javaslatom

szerint a kérdéses szláv, illetve magyar szerkezet ugyanannak az univerzális szemantikai szerkezetnek (A-kvantifikáció) két eltérő típusát testesíti meg (vö. Partee 1995): míg a Filip által vizsgált szláv mondatok a lexikális A-kvantifikációra példák, addig a magyar EGZ szerkezet a Partee (1995) szavai-
val élve „igazi” A-kvantifikáció körébe tartoznak.

HIVATKOZÁSOK

- Bach, Emmon 1986: The algebra of events, *Linguistics and Philosophy* **9**, 5–16.
- Bende-Farkas Ágnes 2001: *Verb–Object Dependencies in Hungarian and English: A DRT-Based Account*. Doktori értekezés. Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart.
- Carlson, Greg 2000: Weak Indefinites. Kézirat. Web: [http://semanticsarchive.net]
- Chierchia, Gennaro 1998: Reference to kinds across languages, *Natural Language Semantics* **6**, 339–405.
- Diesing, Molly 1992: *Indefinites*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press.
- É. Kiss Katalin 1992: Az egyszerű mondat szerkezete, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan I: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 79–177.
- É. Kiss Katalin 1995: Definiteness Effect Revisited, in Kenesei István ed.: *Levels and Structures. Approaches to Hungarian* **5**, Szeged, JATE, 63–89.
- É. Kiss Katalin 2003: Mondattan, in É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*, Budapest, Osiris Kiadó, 3. kiadás, 17–188.
- É. Kiss Katalin 2004: Egy igekötőelmélet vázlata, *Magyar Nyelv* **100**, 15–43.
- Farkas, Donka F. – Henriëtte de Swart 2003: *The Semantics of Incorporation. From Argument Structure to Discourse Transparency*, CSLI Publications.
- Filip, Hana 1996: Quantification, Aspect, and Lexicon, in Geert Jan Kruijff – Glynn Morrill – Dick Oehrle eds: *Proceedings of FORMAL GRAMMAR. 8th ESSLLI*. Prague, 43–56.
- Filip, Hana 1997: Integrating Telicity, Aspect and NP Semantics: The Role of Thematic Structure, in J. Toman ed.: *Formal Approaches to Slavic Linguistics. Vol. III*. 61–96.

- Filip, Hana 2005a: On accumulating and having it all. Perfectivity, Prefixes, and Bare Arguments, in H. J. Verkuyl – H. de Swart – A. van Hout eds: *Perspectives on Aspect*, Dordrecht, Springer, 125–48.
- Filip, Hana 2005b: Measures and Indefinites, in Gregory N. Carlson – Francis Jeffry Pelletier eds: *Reference and Quantification: The Partee Effect. Festschrift for Barbara Hall Partee*, CSLI, Stanford, CA, 229–89.
- Jackendoff, Ray 1996: The proper treatment of measuring out, telicity, and perhaps even quantification in English, *Natural Language and Linguistic Theory* **14**, 305–54.
- Kiefer Ferenc 1990–91: Noun incorporation in Hungarian, *Acta Linguistica Hungarica* **40**, 149–77.
- Kiefer Ferenc 1992: Az aspektus és a mondat szerkezete, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 797–886.
- Kiefer Ferenc 2006: *Aspektus és akcióminőség*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiparsky, Paul 2002: Event Structure and the Perfect, in David I. Beaver – Luis D. Casillas Martínez – Brady Z. Clark – Stefan Kaufmann eds: *The Construction of Meaning*, CSLI, 113–37.
- Krifka, Manfred 1992: Thematic Relations as Links between Nominal Reference and Temporal Constitution, in Ivan Sag – Anna Szabolcsi eds: *Lexical Matters*, Stanford, CSLI, 29–53.
- Krifka, Manfred 1998: The Origins of Telicity, in Susan Rothstein ed.: *Events and Grammar*, Dordrecht, Kluwer, 197–235.
- Link, Godehard 1983/2002: The Logical Analysis of Plurals and Mass Terms: A Lattice-theoretical Approach, in Portner, P. – Partee, B. H. eds: *Formal Semantics. The Essential Readings*, Oxford (UK), Malden (USA), 2002, 127–146.
- Maleczki Márta 1994: Bare Common Nouns and their Relation to the Temporal Constitution of Events in Hungarian, in Bánréti Zoltán ed.: *Papers in the theory of grammar*, Research Institute for Linguistics of the HAS [MTA Nyelvtudományi Intézet], Budapest, 168–183.
- Maleczki Márta 2001: Az információs szerkezet, a szintaktikai szerkezet és az aspektus összefüggései a magyarban: a progresszív és az egzisztenciális aspektus, in Bakró-Nagy Marianne – Bánréti Zoltán – É. Kiss Katalin szerk.: *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből*, Budapest, Osiris Kiadó, 165–81.

- Maleczki Márta 2005: A határozottsági korlátozás. Kézirat. Szegedi Tudományegyetem.
- Partee, Barbara H. 1991: Adverbial Quantification and Event Structure, in Laurel Sutton – Christopher Johnson – Ruth Shields eds: *Proceedings of the 17th Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society (BLS 17)*, Berkeley, CA, 439–56.
- Partee, Barbara H. 1995: Quantificational Structures and Compositionality, in E. Bach – E. Jelinek – A. Kratzer – B. H. Partee eds: *Quantification in Natural Languages*, Kluwer, Dordrecht – Boston – London, 541–601.
- Piñon, Christopher 1995: Around the Progressive in Hungarian, in Kenesei Istvan ed.: *Levels and Structures. Approaches to Hungarian 5*, Szeged, JATE, 153–92.
- Szabolcsi Anna 1986: From the Definiteness Effect to Lexical Integrity, in W. Abraham – S. de Meij eds: *Topic, Focus, and Configurationality*, John Benjamins, Amsterdam – Philadelphia, 321–48.
- Szili Katalin 2001: A perfektivitás mibenlétéről a magyar nyelvben a megigekötő funkciói kapcsán, *Magyar Nyelv* **97**, 262–82.